

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ : ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ Η ΑΝΤΙΠΑΡΑΤΑΞΗ

Μιχάλης Χλέτσος

Δημόσια και Ιδιωτικά Πανεπιστήμια. Ένα ζήτημα που απασχολεί έντονα τους θεωρητικούς τόσο της Αριστεράς όσο και της Δεξιάς. Το πρόβλημα της συνύπαρξης ή όχι δημοσίων και ιδιωτικών πανεπιστημίων απασχολεί έντονα τους ειδήμονες όσο και την κοινή γνώμη τα τελευταία πέντε χρόνια. Αυτό συμβαίνει όχι μόνο διότι εντάσσεται μέσα στο γενικό πλαίσιο ιδιωτικοποίησης των πάντων, αλλά επειδή παρατηρούμε τη συνεχή αύξηση ορισμένων ιδιωτικών σχολών Ανωτάτης Εκπαίδευσης που είναι γνωστές σαν Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών. Οι σχολές αυτές παρόλο που έχουν σαν αντικείμενο ενασχόλησης την τριτοβάθμια εκπαίδευση (απαραίτητη προϋπόθεση αποδοχής ενός φοιτητή είναι η κατοχή του απολυτηρίου του Λυκείου) λειτουργούν σύμφωνα με το νόμο σαν σχολές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Αυτό συμβαίνει καθόσον το Σύνταγμα απαγορεύει την ίδρυση ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Βρισκόμαστε λοιπόν μπροστά σε ένα σημαντικό πρόβλημα. Από τη μια ο νόμος απαγορεύει την ύπαρξη ιδιωτικών ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, από την άλλη τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών ξεφυτρώνουν σαν μανιτάρια. Είμαστε λοιπόν υποχρεωμένοι να τοποθετηθούμε πάνω σε αυτό το πρόβλημα.

Σκοπός αυτής της εισήγησης δεν είναι να απαντήσει με ένα απλό ναι ή όχι στην ίδρυση των ιδιωτικών πανεπιστημίων. Θέλει να καταδείξει ότι το δίλημμα αυτό είναι πλαστό. Δε μπορούμε να συνηγορούμε υπέρ ή κατά της ανώτατης ιδιωτικής εκπαίδευσης αν δεν παίρνουμε υπόψη μας τη χρονική συγκυρία. Πιστεύουμε όμως ότι το κύριο ζητούμενο δεν είναι αν πρέπει να ιδρυθούν ή όχι ιδιωτικά πανεπιστήμια. Το σημαντικό είναι να δούμε ποιός είναι ο ρόλος της εκπαίδευσης (στην περίπτωση μας, της Ανώτατης Εκπαίδευσης) στη σημερινή καπιταλιστική κοινωνία και πώς αυτός ο ρόλος εκπληρώνεται μέσα από την ύπαρξη μόνο δημοσίων ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Δεν πρέπει επίσης να ξεχνάμε ότι η σχέση ανάμεσα στο δημόσιο πανεπιστήμιο και στο ιδιωτικό πανεπιστήμιο είναι μια ειδική σχέση ανάμεσα στο "δημόσιο" και στο "ιδιωτικό" και στο ρόλο που διαδραματίζουν στην αναπαραγωγή του καπιταλιστικού συστήματος.

Ποιοί είναι όμως οι λόγοι που ωθούν υπέρ της δημιουργίας των ιδιωτικών πανεπιστημίων και ποιοί είναι οι λόγοι που αντιδρούν στην συνύπαρξη ιδιωτικών και δημοσίων ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Οι υποστηρικτές των ιδιωτικών πανεπιστημίων (υποστηρικτές γενικότερα του "ιδιωτικού" έναντι του "δημοσίου") ξεκινούν την επιχειρηματολογία τους από τη διαπίστωση της σημερινής κατάστασης των Α.Ε.Ι. Χαμηλό επίπεδο σπουδών, έλλειψη προγραμματισμού, χορήγηση πτυχίου χωρίς ουσιαστικό αντίκρουσμα, πιστεύουν ότι είναι τα κύρια

χαρακτηριστικά των Α.Ε.Ι. σήμερα. Ποιός είναι, κατά την γνώμη τους, ο κύριος υπεύθυνος για την κατάσταση αυτή των Α.Ε.Ι. Κατά κύριο λόγο πιστεύουν ότι είναι το Κράτος και η πολιτική που ακολουθεί για την παιδεία. Η λύση είναι η ίδρυση ιδιωτικών Α.Ε.Ι. Η ύπαρξη των ιδιωτικών Α.Ε.Ι., η λειτουργία των οποίων διέπεται από ένα αυστηρό ορθολογισμό, δημιουργεί συνθήκες ανταγωνισμού, τόσο μεταξύ των δημοσίων και των ιδιωτικών Α.Ε.Ι., όσο και των ιδιωτικών Α.Ε.Ι. μεταξύ των. Η ύπαρξη του "ιδιωτικού" από μόνη της εξασφαλίζει, αν όχι μόνο την καλή λειτουργία και αποδοτικότητα του υπόψη υποκειμένου, αλλά σπασδήποτε δημιουργεί όρους ανταγωνισμού και άμιλλας, μεταξύ των υποκειμένων.

Αυτοί είναι πιστεύω οι κυριότεροι λόγοι που συνθέτουν την επιχειρηματολογία υπέρ της ίδρυσης των ιδιωτικών Α.Ε.Ι.

Αντίθετα με τους υποστηρικτές των ιδιωτικών Α.Ε.Ι., οι υπέρμαχοι της ύπαρξης μόνο δημοσίων Α.Ε.Ι. υποστηρίζουν ότι η ιδιωτικοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της εκπαίδευσης των δύο ταχυτήτων. Δημιουργεί παιδεία μόνο για τους λίγους - για εκείνους που ανήκουν στην αστική τάξη και μπορούν να πληρώνουν τα δίδακτρα. Οι καλύτερες θέσεις στις επιχειρήσεις και γενικώς στο δημόσιο θα καλύπτονται από τους αποφοίτους των ιδιωτικών Α.Ε.Ι. Θα υπάρξει επίσης πλήρης εμπορευματοποίηση της έρευνας. Δε θα υπάρχει κανένας κοινωνικός έλεγχος πάνω στο περιεχόμενο των γνώσεων που παρέχουν τα ιδιωτικά Α.Ε.Ι.

Θα προσπαθήσουμε να αποδείξουμε ότι τόσο η επιχειρηματολογία αυτών που υποστηρίζουν τα ιδιωτικά Α.Ε.Ι., όσο και αυτών που αντιμάχονται την ίδρυσή τους δεν είναι σωστή. Σκοπός μου είναι να αποδείξω ότι το δίλημμα μόνο δημόσια ή δημόσια και ιδιωτικά Α.Ε.Ι. είναι πλαστό.

Προτού προχωρήσουμε στην απόδειξη της πρότασής μας θέλουμε να ξεκινήσουμε διατυπώνοντας ορισμένες παρατηρήσεις πάνω στην υπάρχουσα σημερινή κατάσταση που επικρατεί στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

Καταρχήν παρατηρούμε ότι από τη μια ιδρύονται διάφορες σχολές που λειτουργούν κάτω από τον όρο Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών και από την άλλη χιλιάδες νέοι και νέες φεύγουν στο εξωτερικό για να πραγματοποιήσουν πανεπιστημιακές σπουδές. Αυτά είναι δύο φαινόμενα που δεν πρέπει να τα παραγνωρίσουμε καθόσον συνιστούν ένα γενικότερο κοινωνικό πρόβλημα. Οσον αφορά τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών παρατηρούμε ότι είναι αυτά που προσφέρουν μια τετραετή εκπαίδευση, άρα πλησιάζουν τα πρότυπα του πανεπιστημίου, και εκείνα που προσφέρουν διετή ή τριετή εκπαίδευση και απέχουν αρκετά από το να αποτελούν ένα πανεπιστήμιο. Η ύπαρξη φοιτητών σε αυτή την τελευταία κατηγορία σχολών (διετούς ή τριετούς εκπαίδευσης) δηλώνει την κοινωνική ανάγκη ύπαρξης παιδείας που να καλύπτει το χώρο ανάμεσα στο απολυτήριο λυκείου και στο πτυχίο πανεπιστημίου. Δε μιλούμε μόνο για την ύπαρξη σχολών που να καλύπτουν τα τεχνικά επαγγέλματα αλλά γενικότερα σχολές που θα παρέχουν σε ένα άτομο ταυτόχρονα μια γενική και μια ειδική γνώση πάνω σε ένα συγκεκριμένο τομέα π.χ. υπάλληλος σε μια εταιρία ή χειριστής ηλεκτρονικών υπολογιστών κ.λ.π. Οι σχολές αυτές δεν πρέπει να έχουν ως σκοπό να υποκαταστήσουν το πανεπιστήμιο αλλά να προσφέρουν μια παιδεία στα άτομα εκείνα που ξεκινούν για να δουλέψουν αμέσως μετά το απολυτήριο ως "ανειδίκευτα" άτομα. Η

αναρρίχηση τους σε θέσεις στελεχών γίνεται μέσα από την απόκτηση πολύχρονης πείρας. Βέβαια, το πανεπιστήμιο προετοιμάζει τους αποφοίτους του για να καταλάβουν κυρίως θέσεις ανωτάτων στελεχών, ενώ αυτές οι σχολές, τους προετοιμάζει για θέσεις ανωτέρων στελεχών.

Όσον αφορά τη μετανάστευση μερικών χιλιάδων φοιτητών στο εξωτερικό με σκοπό την πραγματοποίηση πανεπιστημιακών σπουδών μπορούμε να πούμε ότι η ύπαρξη ανωτάτων ιδιωτικών ΑΕΙ στην Ελλάδα θα σταματήσει αυτή τη μετακίνηση. Θα μειωθεί έτσι λοιπόν και η εξαγωγή συναλλάγματος με αποτέλεσμα να έχουμε βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών. Θα πρέπει όμως να επιστημόνουμε την αποτυχία, από της πλευράς της κυβέρνησης, της ρύθμισης της απασχόλησης με βάση τον αριθμό των πτυχιούχων κάθε χρόνο. Για να γίνουμε πιο σαφείς, επισημαίνουμε ότι η αποδοχή ορισμένου αριθμού φοιτητών κάθε χρόνο από τα πανεπιστήμια δεν οφείλεται μόνο στη συγκεκριμένη δυνατότητα του πανεπιστημίου, αλλά και στις ανάγκες απορρόφησης των πτυχιούχων από την αγορά εργασίας. Η ύπαρξη ανωτάτων ιδιωτικών Α.Ε.Ι., ξετινάζει τη ρύθμιση των κενών θέσεων που καταλαμβάνουν οι πτυχιούχοι βάσει των αναγκών της αγοράς εργασίας. Όπως καταλαβαίνουμε, περνάμε από τη φάση όπου ο αριθμός των πτυχιούχων ήταν σε στενή σχέση με την αγορά εργασίας, σε μια φάση όπου η σχέση αυτή είναι πιο πλατιά. Βέβαια υποστηρίζουν οι νεοφιλελεύθεροι ότι θα υπάρξει μια αυτορρύθμιση κινουμένη από τους μηχανισμούς της ζήτησης και της προσφοράς.

Ας έλθουμε όμως στα κύρια σημεία της επιχειρηματολογίας υπέρ της ίδρυσης των ιδιωτικών ΑΕΙ. Το χαμηλό επίπεδο σπουδών, η έλλειψη προγραμματισμού, η χορήγηση πτυχίου χωρίς αντίκρουσμα δεν πιστεύω ότι οφείλονται στο "δημόσιο" ή καλύτερα "κρατικό" χαρακτήρα των πανεπιστημίων. Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα ΑΕΙ είναι το πρόβλημα χρηματοδότησης, η στενή εξάρτησή τους από την εκάστοτε κυβέρνηση, η έλλειψη υποδομής και η έλλειψη οργανωμένων μεταπτυχιακών σπουδών. Αποτέλεσμα αυτόν είναι η ύπαρξη των φαινομένων που αναφέραμε. Δεν θέλουμε να αναφερθούμε εδώ σε αυτά τα προβλήματα γιατί είναι έξω από τα πλαίσια αυτής της εργασίας.

Θέλουμε όμως να επισημάνουμε ότι τέτοια προβλήματα θα αντιμετωπίσουν και τα ιδιωτικά Α.Ε.Ι. και δυστυχώς για τους υπέρμαχους αυτών των Α.Ε.Ι., ο "ιδιωτικός" τους χαρακτήρας δεν είναι από μόνος του ικανός να τα λύσει. Ειδικώς το πρόβλημα της χρηματοδότησης, αλλά και η διεξαγωγή μεταπτυχιακών σπουδών, είναι πολύ σημαντικά και απειλούν άμεσα την ύπαρξη των ιδιωτικών Α.Ε.Ι. Οι μεν μεταπτυχιακές σπουδές, που αναγκαστικά συνδέονται με έρευνα, απαιτούν ένα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα για να επιφέρουν κάποια αποτελέσματα. Το πρόβλημα της χρηματοδότησης σκιαγραφεί κατά κάποιο τρόπο το χαρακτήρα και την ποιότητα σπουδών που θα προσφέρει το ιδιωτικό Α.Ε.Ι. Ποιά θα είναι η πηγή χρηματοδότησης του ιδιωτικού Α.Ε.Ι.; Ερώτηση καίρια: η δε απάντησή της συνδέεται στενά με τον χαρακτήρα των ΑΕΙ. Αν το κράτος χρηματοδοτεί κατά ένα σημαντικό μέρος τα ιδιωτικά Α.Ε.Ι., τότε δεν μπορούμε να μιλάμε για τον αποκλειστικό "ιδιωτικό" τους χαρακτήρα. Αν τα ΑΕΙ χρηματοδοτούνται από έναν ή και περισσότερους ιδιώτες και κυρίως από τα δίδακτρα των φοιτητών, τότε η ποιότητα των παρεχομένων σπουδών

καθίσταται αμφίβολη. Για να επιβιώσει το ιδιωτικό Α.Ε.Ι., αλλά και για να πάρει πίσω ο ιδιώτης τα χρήματα που επένδυσε, θα πρέπει να έχει όσο το δυνατόν περισσότερους φοιτητές. Αυτό ίσως γίνει ο κύριος κανόνας ύπαρξης των ιδιωτικών Α.Ε.Ι. Αν λοιπόν, αποκλειστικός σκοπός είναι η προσέλκυση φοιτητών, ίσως αυτό συνδυαστεί με την χειροτέρευση του επιπέδου των σπουδών. Αν η χρηματοδότηση γίνεται μέσα από τη χρηματοδότηση της έρευνας στα πλαίσια των μεταπτυχιακών σπουδών, γιατί αυτό να αποτελεί αποκλειστικό προνόμιο των ιδιωτικών Α.Ε.Ι. και να μην ισχύει και για τα δημόσια Α.Ε.Ι.;

Ένα άλλο πρόβλημα αρκετά σημαντικό που αφορά τα ιδιωτικά Α.Ε.Ι. είναι ο τρόπος λειτουργίας τους και οι εργασιακές σχέσεις που επικρατούν σε αυτά. Όταν λέμε εργασιακές σχέσεις, εννοούμε κυρίως το καθεστώς κάτω από το οποίο, τόσο οι καθηγητές, όσο και το υπόλοιπο προσωπικό προσφέρουν έργο. Αν αυτά τα δύο καθορίζονται από την εκπαιδευτική πολιτική του Υπουργείου Παιδείας τότε παρατηρούμε να υπάρχει μια στενή σχέση ανάμεσα στο "ιδιωτικό" και στο "δημόσιο". Στο σημείο αυτό θα επανέλθουμε αργότερα.

Ας επιστρέψουμε όμως στα επιχειρήματα αυτών που αρνούνται την ίδρυση ιδιωτικών Α.Ε.Ι. Το πρώτο τους επιχείρημα είναι ότι η ιδιωτικοποίηση της ανωτάτης εκπαίδευσης δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της εκπαίδευσης των δύο ταχυτήτων. Πάνω σε αυτό θέλουμε να κάνουμε δύο παρατηρήσεις. Καταρχήν υπάρχει ένας πολύ μεγάλος αριθμός ελληνικών φοιτητών που κάνουν πανεπιστημιακές σπουδές στο εξωτερικό. Η κλειοψηφία τους δεν έφυγε γιατί θεωρούσε τα πανεπιστήμια του εξωτερικού καλύτερα από τα ελληνικά, αλλά γιατί δεν μπορούσε να εισαχθεί σε αυτά. Τα ιδιωτικά Α.Ε.Ι. τους προσφέρουν μια φτηνότερη οικονομική λύση και κυρίως συντελούν στη διακοπή της διαρροής συναλλάγματος στο εξωτερικό. Η δεύτερη παρατήρηση που θέλουμε να κάνουμε αφορά κυρίως την ποιότητα των δημοσίων και των ιδιωτικών Α.Ε.Ι. Το να υποστηρίζουν ότι η ίδρυση ιδιωτικών Α.Ε.Ι. οδηγεί στην εκπαίδευση των δύο ταχυτήτων σημαίνει ότι τα ιδιωτικά Α.Ε.Ι. υπερτερούν των δημοσίων. Άρα ο απόφοιτος του ιδιωτικού Α.Ε.Ι. (ο οποίος μπόρεσε να πληρώσει τα δίδακτρα) υπερτερεί του αποφοίτου του δημοσίου Α.Ε.Ι. (που δεν είχε τα χρήματα να πάει στο ιδιωτικό). Προϋποθέτουν εξ αρχής την καλύτερη ποιότητα σπουδών των ιδιωτικών Α.Ε.Ι. έναντι των δημοσίων. Δηλαδή ο ιδιωτικός χαρακτήρας του Α.Ε.Ι. αποφέρει βελτίωση του επιπέδου σπουδών. Ετσι όμως υιοθετούν, χωρίς να το θέλουν, την άποψη των υποστηρικτών της ιδιωτικοποίησης της ανωτάτης εκπαίδευσης περί ανωτερότητας του "ιδιωτικού" απέναντι στο "δημόσιο". Δεν υπάρχει όμως καμιά λογική εξήγηση που να αποδεικνύει ότι κάθε ιδιωτικό Α.Ε.Ι. που ιδρύεται θα προσφέρει εξ αρχής υψηλό επίπεδο σπουδών απλώς και μόνο επειδή είναι ιδιωτικό. Όσον αφορά το πρόβλημα των διδασκων θα μπορούσαμε να πούμε ότι θα υπήρχε κάποια λύση για μια μερίδα φοιτητών. Ένα εκτεταμένο σύστημα υποτροφιών, χορηγούμενων είτε από το ίδιο το πανεπιστήμιο, είτε από επιχειρήσεις, διάφορες διευκολύνσεις για τους εργαζόμενους φοιτητές, χορήγηση δανείων από τράπεζες (με αρχή περιόδου εξόφλησης την στιγμή έναρξης της απασχόλησης) θα μπορούσαν να διευκολύνουν κάποιους φοιτητές να πληρώσουν τα δίδακτρα τους.

Ένα άλλο επιχείρημα που παραθέτουν είναι η ανυπαρξία κοινωνικού

ελέγχου πάνω στα ιδιωτικά Α.Ε.Ι. Επειδή αυτό θέτει το πρόβλημα της σχέσης ανάμεσα στο "δημόσιο" και στο "ιδιωτικό", πάνω στο οποίο θα επανέλθουμε αργότερα, θέλουμε να παρατηρήσουμε ότι η πράξη ίδρυσης ιδιωτικού Α.Ε.Ι. προϋποθέτει κοινωνικό έλεγχο. Ας γίνουμε πιο σαφείς. Για να ιδρυθεί ένα Α.Ε.Ι. πρέπει να υπάρχουν ορισμένες προϋποθέσεις που καθορίζονται από το νόμο. Μπορεί να αφορούν το κτηριακό θέμα, τον τρόπο λειτουργίας του Α.Ε.Ι., το περιεχόμενο σπουδών, τις εργασιακές σχέσεις του εκπαιδευτικού και λοιπού προσωπικού. Αν αυτό δεν είναι μια μορφή κοινωνικού ελέγχου, τότε τί είναι.

Αυτό που προσπαθήσαμε να κάνουμε μέχρι εδώ είναι, ξεκινώντας από τα επιχειρήματα και των δύο πλευρών, να δούμε αν ευσταθούν ή όχι και τί προβληματισμούς μπορεί να μας γεννήσουν. Αυτό που θέλουμε να κάνουμε, στη συνέχεια, είναι να αποδείξουμε γιατί το ερώτημα "μόνο δημόσια Α.Ε.Ι. ή δημόσια και ιδιωτικά Α.Ε.Ι." είναι πλαστό αναλύοντας σε ένα πιο αφηρημένο επίπεδο τον ρόλο της εκπαίδευσης (και ειδικότερα της ανώτατης εκπαίδευσης) στην αναπαραγωγή του καπιταλιστικού συστήματος και τη σχέση ανάμεσα στο "δημόσιο" και στο "ιδιωτικό".

Σχέση Δημοσίων και Ιδιωτικών Πανεπιστημίων

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, υπάρχει ένα υπαρκτό πρόβλημα στο χώρο της μεταλυκειακής εκπαίδευσης. Το πρόβλημα αυτό έχει διπλή διάσταση. Αφενός μεν υπάρχει η αυξανόμενη ζήτηση της αγοράς για εξειδικευμένη γνώση, πέρα από τις γνώσεις του λυκείου, αλλά όχι και για πανεπιστημιακές γνώσεις. Ζητούνται άτομα που έχουν μια ολιγόχρονη θεωρητική αλλά εξειδικευμένη (ανάλογα με τις ανάγκες της αγοράς) κατάρτιση για να καταλάβουν συγκεκριμένες θέσεις στην αγορά εργασίας. Ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των προσφερομένων θέσεων απασχόλησης αποτελεί αυτή η συγκεκριμένη κατηγορία ατόμων.

Αφετέρου, υπάρχει η αντίληψη της ελληνικής κοινωνίας για την εξέλιξη του ατόμου μέσα από το πανεπιστήμιο. Ας μην ξεχνάμε ότι ένα σημαντικό ποσοστό των πτυχιούχων εποφθαλμιά κάποια θέση στο δημόσιο.

Όσον αφορά την πρώτη πλευρά του προβλήματος, το δημόσιο δεν καλύπτει καθόλου αυτό το χώρο. Η εύκολη λύση για το δημόσιο είναι να αφήσει ορισμένες ιδιωτικές "αναγνωρισμένες από το κράτος" σχολές να αναλάβουν να καλύψουν αυτή την ανάγκη. Η ποιότητα σπουδών είναι αμφίβολη.

Όσον αφορά τη δεύτερη πλευρά του προβλήματος, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός ατόμων, που δεν κατόρθωσαν να εισαχθούν στα Α.Ε.Ι., αλλά επιθυμούν να σπουδάσουν. Για αυτά τα άτομα η λύση είναι ή να φύγουν στο εξωτερικό, ή να εισαχθούν στα λεγόμενα ιδιωτικά πανεπιστήμια, που λειτουργούν ως Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών. Το δίλημμα για αυτούς είναι φοβερό. Ή θα πρέπει να υποστούν ένα τεράστιο οικονομικό κόστος και να μεταβούν αναγκαστικώς σε μια ξένη χώρα, ή θα πρέπει να μείνουν στην Ελλάδα και με μικρότερο οικονομικό κόστος, να αποκτήσουν ένα πτυχίο

που δεν έχει κανένα αντίκρουσμα, δεν αναγνωρίζεται. Τα άτομα αυτά υποκινούμενα αφενός μεν από την ανάγκη τους να σπουδάσουν, αφετέρου δε από τις διαφημίσεις που υπόσχονται συνέχιση των σπουδών, άρα και αναγνώριση του πτυχίου, στο εξωτερικό, καταφεύγουν στα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών. Μόνο και μόνο γι' αυτό το λόγο δεν πρέπει να εθελουφλούμε μπροστά σε αυτό το πραγματικό πρόβλημα.

Το πρόβλημα που μας απασχολεί είναι να διαλευκάνουμε τη σχέση ανάμεσα στα δημόσια και στα ιδιωτικά πανεπιστήμια ώστε να μπορέσουμε να υποστηρίξουμε την συνύπαρξη ή όχι δημοσίων και ιδιωτικών πανεπιστημίων. Θα θέλαμε να τονίσουμε ότι η σχέση του δημοσίου και ιδιωτικού πανεπιστημίου είναι μια μερική σχέση του Δημοσίου Τομέα με τον Ιδιωτικό. Όταν λέμε δημόσιο εννοούμε την οργάνωση υπηρεσιών από το κράτος σε τομείς, όπως η παιδεία, η υγεία, η κοινωνική ασφάλεια, οι επιχειρήσεις κοινής ωφελείας κ.λ.π.

Μπορούμε λοιπόν να ισχυριστούμε ότι η επιχειρηματολογία που προβάλλεται για την υποστήριξη ιδιωτικών ΑΕΙ είναι λίγο πολύ η ίδια με αυτήν που αναφέρεται στην επέκταση του ιδιωτικού τομέα σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής. Οι λόγοι αυτοί είναι ο γραφειοκρατικός τρόπος λειτουργίας του Δημοσίου, η υποβαθμισμένη παροχή υπηρεσιών (χαμηλή παραγωγικότητα), ανορθολογισμός, μονοπωλιακός τρόπος οργάνωσης και άσκησης ελέγχου, από την πλευρά του στους κοινωνικούς τομείς.

Συνεπώς, σύμφωνα με τους υποστηρικτές του ιδιωτικού τομέα, η επέκτασή του εξασφαλίζει τον ορθολογισμό, την ανταγωνιστικότητα, την ποιοτική υπεροχή των παρεχομένων υπηρεσιών, την υψηλή παραγωγικότητα κ.λ.π. των επιχειρήσεων αυτών των τομέων.

Η κύρια αντίρρησή μας σε αυτή την επιχειρηματολογία είναι ότι οι δημόσιες επιχειρήσεις μπορεί να μην παρουσιάζουν όλες τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Το ίδιο συμβαίνει και με τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Υπάρχουν παραδείγματα δημοσίων επιχειρήσεων στην Γαλλία που λειτουργούν καλύτερα από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Αλλά και αν ακόμη οι δημόσιες επιχειρήσεις παρουσιάζουν τα ανωτέρω χαρακτηριστικά, δεν σημαίνει ότι οφείλονται αποκλειστικώς και μόνο στο δημόσιο χαρακτήρα τους. Μάλλον οφείλονται στην ολοκληρωτική ασφυκτική εξάρτησή τους από το εκάστοτε πολιτικό καθεστώς. Θα θέλαμε να διευκρινίσουμε ότι η έννοια του πολιτικού καθεστώτος δεν ταυτίζεται με το Κράτος γιατί αυτό δεν ταυτίζεται με την έννοια του Δημοσίου. Η δημόσια οργάνωση επιχειρήσεων είναι ένας από τους τρόπους επέμβασης του Κράτους. Άρα το Δημόσιο είναι μια από τις εκφράσεις του Κράτους μέσω του πολιτικού καθεστώτος. Αν λοιπόν, το πολιτικό καθεστώς δεν μπορεί (ή δεν θέλει) να προσλάβει ικανούς μάντζερς, ή αν χρησιμοποιεί το Δημόσιο για μικροκομματικούς λόγους, ή για την άσκηση κοινωνικής πολιτικής, τότε ο συγκεκριμένος τρόπος λειτουργίας της δημόσιας επιχείρησης και τα χρέη που δημιουργεί δεν οφείλονται στην έννοια "δημόσιος χαρακτήρας".

Η ύπαρξη μιας συγκεκριμένης δημόσιας επιχείρησης μπορεί να μην είναι ταυτισμένη με την εξασφάλιση κέρδους. Μπορεί να οφείλεται σε κοινωνικούς λόγους. Αντίθετα η ιδιωτική επιχείρηση έχει ως αποκλειστικό λόγο ύπαρξής της το κунήγι του κέρδους. Αλλιώς δεν έχει νόημα ο "ιδιωτικός της

χαρακτήρας". Αρα εξ ορισμού δεν τίθεται θέμα σύγκρισης ανάμεσα σε ανομοιογενή υποκείμενα καθόσον ο απώτερος σκοπός λειτουργίας τους είναι διαφορετικός.

Ένα άλλο σημείο που θέλουμε να τονίσουμε είναι η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο Ιδιωτικό και στο Δημόσιο. Όσοι είναι υπέρμαχοι της επέκτασης του Ιδιωτικού (ιδιωτικοποίηση του δημοσίου), ή όσοι είναι υπέρμαχοι της επέκτασης του Δημοσίου (δημοσιοποίηση του ιδιωτικού) προϋποθέτουν την αυτονομία του Ιδιωτικού απέναντι στο Δημόσιο. Θεωρούν το Ιδιωτικό και το Δημόσιο σαν δύο σφαίρες εντελώς ξεχωριστές. Αυτό είναι λάθος. Τα όρια ανάμεσα στο Ιδιωτικό και στο Δημόσιο είναι τόσο συγκεχυμένα που δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η σφαίρα του Ιδιωτικού είναι ανεξάρτητη από την σφαίρα του Δημοσίου. Πολλές επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα λειτουργούν βάσει κανόνων που έχει θεσπίσει το Δημόσιο. Ορισμένες λειτουργίες του Δημοσίου εκτελούνται από ιδιωτικές επιχειρήσεις για λογαριασμό του Δημοσίου. Όπως βλέπουμε τα σύνορα ανάμεσα στο Δημόσιο και στο Ιδιωτικό δεν είναι σαφώς καθορισμένα.

Τέλος θα θέλαμε να επιστημόσουμε ότι η έννοια "Δημόσιο" και "Ιδιωτικό" δεν ταυτίζεται με τον χώρο που ορίζεται από το "Οικονομικό". Επίσης υπάρχει ο χώρος "Κοινωνικό" και "Πολιτικό". Αν τα τελευταία χρόνια παρατηρείται απόσυρση του Δημοσίου από τον χώρο "Οικονομικό" προς όφελος του Ιδιωτικού, αυτό δεν σημαίνει ότι υπάρχει γενικευμένη επέκταση του Ιδιωτικού. Προτού αποφανθούμε πρέπει να ερευνήσουμε τί συμβαίνει στον χώρο "Κοινωνικό" και "Πολιτικό".

Ας έλθουμε όμως στο θέμα των πανεπιστημίων. Το ποιός είναι ο απώτερος σκοπός λειτουργίας του ιδιωτικού πανεπιστημίου είναι πολύ σημαντικό. Αν ο αποκλειστικός σκοπός είναι μόνο το κέρδος, τότε αυτό ίσως αποβεί σε βάρος της ποιότητας σπουδών. Αν πάλι ο σκοπός του ιδιωτικού πανεπιστημίου δεν είναι το κέρδος, τότε ο όρος "ιδιωτικό" δεν έχει νόημα. Βέβαια έχει σημασία ποιός είναι ο ιδιοκτήτης του ιδιωτικού πανεπιστημίου. Αν είναι ιδιώτης, ή επιχειρήση, ή φορέας κ.λ.π. Πάνω σε αυτό θα επανέλθουμε αργότερα.

Όλες αυτές οι επιστημόσεις γύρω από το δημόσιο και το ιδιωτικό πανεπιστήμιο, παρόλο που είναι σημαντικές, πιστεύω ότι δεν διευκρινίζουν τη σχέση ανάμεσα στο δημόσιο και στο ιδιωτικό πανεπιστήμιο.

Υπόθεσή μου είναι ότι η φιλοσοφία λειτουργίας του δημοσίου πανεπιστημίου είναι εντελώς διαφορετική από αυτή του ιδιωτικού. Επιπλέον δεν έχουν καμιά σχέση με τους νόμους της αγοράς. Αν οι φιλοσοφίες αυτές συμπληρώνονται ή αλληλοαποκλείονται εξαρτάται από την συγκεκριμένη χρονική και κοινωνική στιγμή. Οι διαφορές που υπάρχουν ανάμεσά τους δεν οφείλονται στην γραφειοκρατική ή μη οργάνωσή τους, αλλά στη φιλοσοφία υπαρχής τους.

Ας δούμε όμως το γιατί. Προτού ξεκινήσουμε θα ήθελα να διευκρινίσω ότι θα αναφερθώ καταρχήν γενικά στην εκπαίδευση, καθόσον το πανεπιστήμιο αποτελεί μια συγκεκριμένη βαθμίδα της, και στη συνέχεια στην ανωτάτη εκπαίδευση. Για να μπορέσουμε να αναλύσουμε σωστά το συγκεκριμένο ζήτημα πρέπει να δούμε ποιός είναι ο ρόλος της εκπαίδευσης στο καπιταλιστικό σύστημα.

Δύο χαρακτηριστικά γνωρίσματα του καπιταλιστικού συστήματος είναι ο χωρισμός της παραγωγής από την αναπαραγωγή και η αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης και του ατόμου πάνω σε μια μη οικονομική βάση. Τα δύο αυτά χαρακτηριστικά γνωρίσματα προσδιορίζουν και τον ιδιαίτερο ρόλο της εκπαίδευσης στο καπιταλιστικό σύστημα.

Ο χωρισμός της παραγωγής από την αναπαραγωγή συνεπάγεται και το χωρισμό της εκπαίδευσης από την παραγωγή. Ενώ στο φεουδαρχικό σύστημα η εκπαίδευση ήταν μέρος της παραγωγής, ο μαθητευόμενος "δούλευε" και "μάθαινε" δίπλα στο μάστορα, στο καπιταλιστικό σύστημα η εκπαίδευση πραγματοποιείται, συντελείται έξω από το χώρο της παραγωγής. Το άτομο δεν εισέρχεται στην παραγωγική διαδικασία εάν προηγουμένως δεν έχει εκπαιδευθεί. Η εκπαίδευση που αποτελεί μέρος της αναπαραγωγικής διαδικασίας, τόσο της εργατικής δύναμης όσο και του ατόμου, λαμβάνει χώρα στη μη οικονομική σφαίρα. Συμμετέχει στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης του ατόμου καθόσον της προσδίδει μια γενική και μια συγκεκριμένη επιμέρους ειδίκευση και την καθιστά γενικά εκμεταλλεύσιμη. Δηλαδή να μπορεί κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες να παράγει υπεραξία. Επίσης η εκπαίδευση συμμετέχει στην αναπαραγωγή του ατόμου - μέλους μιας κοινωνικής ομάδας καθόσον του επιβάλλει και του αναπαράγει την κυρίαρχη ιδεολογία. Ας μην ξεχνούμε ότι το σχολείο έχει καταστεί ένας από τους πιο ισχυρούς ιδεολογικούς μηχανισμούς του καπιταλιστικού συστήματος.

Μπορούμε να πούμε ότι ο ρόλος της εκπαίδευσης είναι διπλός: από τη μια συντελεί στην παροχή γενικευμένων/ειδικευμένων γνώσεων. Από την άλλη συντελεί στην αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας. Συμμετέχει λοιπόν τόσο στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης, όσο και στην αναπαραγωγή του ατόμου. Προσφέροντας, η εκπαίδευση, τις απαραίτητες γενικευμένες/ειδικευμένες γνώσεις, καθιστά την εργατική δύναμη έτοιμη να μπει στην παραγωγική διαδικασία. Οι γενικευμένες/ειδικευμένες γνώσεις είναι απαραίτητες για να εξασφαλίσουν την "ολόπλευρη κινητικότητα" του εργάτη. Παρατηρείται ότι υπάρχει αντίφαση ανάμεσα στο συνολικό συμφέρον του κοινωνικού κεφαλαίου και στα συμφέροντα των επιμέρους καφαλιοκρατών. Το κεφάλαιο σαν συνολική σχέση απαιτεί πάνω απ' όλα να εξασφαλιστούν οι όροι για την κινητικότητα της εργατικής δύναμης, ενώ κάθε ιδιαίτερο τμήμα του κεφαλαίου ενδιαφέρεται πάνω απ' όλα για την ύπαρξη της συγκεκριμένης εργατικής δύναμης που αντιστοιχεί στην ιδιαίτερη μορφή ύπαρξής του. Είναι λοιπόν η ίδια η επέκταση των καπιταλιστικών σχέσεων που δημιουργεί τους όρους και την αναγκαιότητα, για να επεκταθεί η λειτουργία του εκπαιδευτικού μηχανισμού και να αγκαλιάσει το σύνολο του υπό ένταξη κοινωνικού σώματος (Γ. Μηλιός, 1984).

Η εκπαίδευση συμμετέχει επίσης στην αναπαραγωγή του ατόμου ως μέλους μιας κοινωνικής ομάδας. Η εκπαίδευση συμβάλλει στην επέκταση-διάδοση και στην αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας, άρα και των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής. Θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η καπιταλιστική παραγωγή δεν μπορεί από μόνη της να εγγυηθεί την αποτελεσματική εγχαράξη και επιβολή στους εργαζόμενους της κυρίαρχης αστικής ιδεολογίας.

Το πανεπιστήμιο/άνωτατη εκπαίδευση ως τελευταία βαθμίδα της

εκπαίδευσης διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο στην αναπαραγωγή του καπιταλιστικού συστήματος. Συμβάλλει στη δημιουργία στελεχών ικανών να επανδρώσουν τόσο τη βιομηχανία/ιδιωτικό τομέα, όσο και το κράτος/δημόσιο τομέα. Συμμετέχει στο σχηματισμό τόσο της διευθυντικής κλάσας, όσο και μιας γενικότερης κλάσας άνευ της οποίας ούτε ο ιδιωτικός τομέας, ούτε ο δημόσιος τομέας θα μπορούσαν να λειτουργήσουν. Το πανεπιστήμιο επίσης αναπαράγει, όχι μόνο γενικώς και αορίστως την ιδεολογία της άρχουσας τάξης, αλλά την ιδεολογία του διαχωρισμού πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας, την ιδεολογία των διευθυντικών στελεχών κ.λ.π. Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, ο ρόλος του πανεπιστημίου στην αναπαραγωγή του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού είναι πολύ σημαντικός για δύο λόγους. Καταρχήν δεν υπάρχει εξειδικευμένη επαγγελματική εκπαίδευση. Είσαι υποχρεωμένος να διαλέξεις ανάμεσα στο απολυτήριο του Λυκείου και το πτυχίο του Πανεπιστημίου. Ενδιάμεση ουσιαστική λύση δεν υπάρχει. Κατά δεύτερο λόγο ο κοινωνικός ρόλος του πανεπιστημίου είναι σημαντικός. Το πανεπιστήμιο θεωρείται ως ο χώρος της κοινωνικής εξέλιξης των γόνων όχι μόνο της μικροαστικής και αστικής τάξης, αλλά και της εργατικής. Χρησιμοποιείται επίσης το πανεπιστήμιο ως ο ενδιάμεσος χώρος για την τελική ένταξη του ατόμου στο Δημόσιο που αποτελεί τον ευσεβή πόθο μιας πολυπληθούς κατηγορίας Ελλήνων.

Το ερώτημα που τίθεται είναι ποιός θα είναι ο κατάλληλος φορέας που θα προσφέρει το αγαθό της εκπαίδευσης. Οι ίδιοι οι παραγωγοί δεν μπορούν να προσφέρουν εκπαίδευση-ειδίκευση στους εργαζομένους τους για τον απλό λόγο ότι δεν μπορούν να τους κρατήσουν μονίμως στην επιχείρησή τους. Ένα από τα στοιχεία του καπιταλιστικού συστήματος που το διαφοροποιεί από τα άλλα συστήματα είναι η κινητικότητα της εργατικής δύναμης. Κανένας εργοδότης δεν επιθυμεί να προβεί σε έξοδα εκπαίδευσης-επιμόρφωσης του εργαζομένου του όταν δεν μπορεί να τον υποχρεώσει να μείνει μονίμως στο εργοστάσιο. Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι η εκπαίδευση συντελείται προτού το άτομο μπει στην παραγωγική διαδικασία. Ποιός εργοδότης δέχεται να συμβάλλει στα έξοδα εκπαίδευσης που καλύπτουν ένα χώρο μη οικονομικό;

Βέβαια ίσως προβάλλει κάποιος το επιχείρημα ότι υπάρχουν επιχειρήσεις που, υπό την μορφή υποτροφιών, καλύπτουν τα έξοδα κάποιων αριστούχων φοιτητών μέχρι την απόκτηση του πτυχίου τους. Ως αντάλλαγμα ζητάνε την υποχρεωτική απασχόληση αυτού του επιστήμονα για κάποιο χρονικό διάστημα στην παραπάνω επιχείρηση.

Θα ήθελα να τονίσω ότι αυτή η ενέργεια δεν έρχεται σε αντίφαση με ό,τι έχω υποστηρίξει παραπάνω. Σκοπός αυτών των επιχειρήσεων είναι να εξασφαλίσουν ένα επιστημονικό δυναμικό σε σταθερή βάση. Αντί να ανατρέχουν στην αγορά εργασίας για να βρουν, κάτω από συνθήκες ισχυρού ανταγωνισμού, τα απαραίτητα στελέχη, ψάχνουν εκ των προτέρων γι' αυτά. Τί εξασφαλίζουν όμως με αυτό; Καταρχήν έναν προγραμματισμό του επιστημονικού δυναμικού της επιχείρησης για τα επόμενα χρόνια και ίσως με συνολικό κόστος μικρότερο από ότι αν κατέφευγαν στην αγορά εργασίας.

Όσον αφορά το πρόβλημα της παροχής εκπαίδευσης από την πλευρά του παραγωγού, θα ήθελα να επισημάνω ορισμένες διαφορές. Καταρχήν ο όρος "παροχή εκπαίδευσης" σημαίνει ένα ποσό γενικών εξόδων που αφορούν,

την κτιριακή δομή, τον προγραμματισμό και το περιεχόμενο σπουδών, τους μισθούς των καθηγητών κ.λ.π. Δηλαδή αφορά έξοδα που δεν έχουν καμία σχέση με τα ατομικά έξοδα του φοιτητή. Η επιχείρηση συμμετέχει μόνο στην κάλυψη των ατομικών εξόδων του φοιτητή.

Αρα, ο ίδιος ο παραγωγός δεν μπορεί να καλύψει την εκπαίδευση για τους λόγους που αναφέραμε. Τι γίνεται όμως, με ένα άτομο που διαθέτει χρηματικό κεφάλαιο αλλά δεν είναι παραγωγός. Δε θα μπορούσε να προσφέρει αυτός την εκπαίδευση που θα αφορούσε όχι το συγκεκριμένο άτομο για τον συγκεκριμένο καπιταλιστή, αλλά γενικά τα άτομα για το σύνολο των καπιταλιστών. Έτσι η κινητικότητα των εργαζομένων εξασφαλίζεται και ο επιχειρηματίας - παραγωγός της εκπαίδευσης δεν ταυτίζεται με τους υπολοίπους καπιταλιστές-παραγωγούς.

Η απάντηση μου είναι ότι ο ιδιώτης δεν μπορεί να προσφέρει αποκλειστικά μόνος του εκπαίδευση. Οι λόγοι είναι κυρίως δύο:

α. το κόστος είναι τόσο υψηλό ώστε μπορεί να οδηγήσει τους ιδιώτες, που ασχολούνται με την παροχή εκπαίδευσης, σε ένα ολιγοπώλιο και να καθορίζουν τα δίδακτρα σε τέτοια ύψη που να είναι απαγορευτικά για τον περισσότερο κόσμο.

β. σκοπός του επιχειρηματία είναι το κέρδος. Το ίδιο ισχύει και για τον ιδιώτη που προσφέρει την εκπαίδευση. Σκοπός του είναι να κερδίσει όσο το δυνατόν περισσότερο. Μπορεί να στραφεί μόνο σε ορισμένους τομείς όπου η ζήτηση επιστημόνων είναι μεγάλη. Αυτό θα αποβεί σε βάρος άλλων τομέων όπως π.χ. των θεωρητικών, που είναι εξίσου σημαντικοί για την αναπαραγωγή του καπιταλιστικού συστήματος. Γενικότερα ο ιδιώτης δεν μπορεί να εξασφαλίσει από μόνος του τους στόχους της εκπαίδευσης, οι οποίοι είναι: παροχή γενικευμένων/ειδικευμένων γνώσεων και αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας. Ειδικώς η αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσω της δράσης κάποιου συγκεκριμένου ιδιώτη που αποτελεί μέρος της άρχουσας τάξης. Δεν μπορεί να γίνει, διότι οι ασθενέστερες κοινωνικές τάξεις θα αντιδρούσαν σε μια ολοφάνερη προσπάθεια επιβολής της κυρίαρχης ιδεολογίας αμέσως από τα ίδια τα άτομα της άρχουσας τάξης. Η επιβολή της κυρίαρχης ιδεολογίας επιτυγχάνεται από τη δράση και πρακτική ενός "ουδέτερου" και "αταξικού" Κράτους που ενδιαφέρεται για το καλό όλων. Επίσης, το Κράτος μπορεί να εξασφαλίσει και να φροντίσει για το γενικό συμφέρον των καπιταλιστών που στην προηγούμενη περίπτωση έρχεται σε αντίθεση με το ιδιωτικό συμφέρον ενός συγκεκριμένου καπιταλιστή.

Συνεπώς ο φορέας που μπορεί να προσφέρει την εκπαίδευση δεν μπορεί να ταυτίζεται ούτε γενικά με το κοινωνικό σύνολο, ούτε με τους εργοδότες. Μόνο το Κράτος μπορεί, παρουσιάζόμενο ως ουδέτερο και αταξικό, να φροντίσει γενικά για το συνολικό συμφέρον τόσο των πολιτών ως πολιτών, όσο και των καπιταλιστών. Μόνο το Κράτος μπορεί να εκπληρώσει τους δύο στόχους της εκπαίδευσης.

Αυτή είναι λοιπόν η φιλοσοφία του δημοσίου/κρατικού πανεπιστημίου. Σκοπός του είναι η παραγωγή γενικευμένων/ειδικευμένων γνώσεων και η αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας. Σκοπός του ιδιωτικού πανεπιστημίου είναι η, μέσα από την παραγωγή-παροχή γνώσεων, επιδίωξη επίτευξης

μεγαλύτερου κέρδους. Όπως βλέπουμε λοιπόν η φιλοσοφία ύπαρξης του δημοσίου πανεπιστημίου είναι διαφορετική από αυτή του ιδιωτικού. Δεν μπορεί λοιπόν να έχουμε μόνο ιδιωτικά πανεπιστήμια. Αυτά θα είναι συμπληρωματικά των δημοσίων πανεπιστημίων ως προς την επίτευξη των σκοπών της εκπαίδευσης. Δεν παύουν όμως, τα ιδιωτικά πανεπιστήμια, να λειτουργούν κάτω από τις προϋποθέσεις και τον συνεχή έλεγχο που θέτει το Κράτος.

Το πρόβλημα δεν είναι αν θα δεχτούμε μόνο δημόσια ή δημόσια και ιδιωτικά πανεπιστήμια. Ο τελικός στόχος είναι κοινός το αν σε ορισμένες χρονικές περιόδους υπήρχαν μόνο δημόσια πανεπιστήμια και σε κάποιες άλλες περιόδους υπήρχαν και δημόσια και ιδιωτικά πανεπιστήμια αυτό ήταν συνάρτηση της συγκεκριμένης χρονικής και κοινωνικής στιγμής. Στις αρχές του αιώνα, διάφορα κοινωνικά προβλήματα (όπως υγεία, παιδεία κ.λ.π.) επιλύονταν μόνο από το Κράτος. Αυτή ήταν η συγκεκριμένη φιλοσοφική αντίληψη της εποχής. Σήμερα η κυρίαρχη φιλοσοφική αντίληψη υποστηρίζει την ενεργό συμμετοχή του ατόμου-καπιταλιστή στην επίλυση των παραπάνω προβλημάτων. Η συνεχής επιδίωξη κέρδους μέσω της ανάπτυξης του καπιταλισμού, σπρώχνει ολοένα και περισσότερα άτομα να ασχοληθούν με τομείς όπου ασχολιόταν αποκλειστικώς το Κράτος. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι το Κράτος θα αποσυρθεί από την οργάνωση και επίβλεψη αυτών των χώρων. Αντιθέτως η παρουσία του θα ενισχυθεί καθόσον ο ρόλος του είναι πιο σημαντικός. Δεν έχει να ελέγξει μόνο την επίτευξη των σκοπών της εκπαίδευσης, αλλά επίσης πρέπει να ελέγξει αν τα ιδιωτικά ιδρύματα το βοηθούν στην επίτευξη αυτών των σκοπών.

Συνεπώς το κύριο πρόβλημα στην Ελλάδα, κατά τη γνώμη μου, δεν είναι αν θα δεχτούμε ή θα απορρίψουμε έτσι απλώς τα ιδιωτικά πανεπιστήμια. Θα πρέπει να ασχοληθούμε με το χώρο της εκπαίδευσης μεταξύ λυκείου και πανεπιστημίου που είναι ανύπαρκτος στην χώρα μας. Θα πρέπει να ασχοληθούμε με το ποιός θα είναι ο φορέας ίδρυσης του πανεπιστημίου, πώς θα κατοχυρώνεται το επίπεδο σπουδών, πώς θα χρηματοδοτείται το πανεπιστήμιο. Ποιό θα είναι το οικονομικό κόστος των φοιτητών, ποιές θα είναι οι εργασιακές σχέσεις, κ.λ.π.

Εαν συνεχίσουμε να παραβλέπουμε αυτήν την πραγματικότητα και να επιχειρηματολογούμε υπέρ ή κατά της ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων με όρους ανταγωνιστικότητας και γενικότερα εννοιών αγοράς τότε, εθελοφλούμε και οξύνουμε ένα σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα: το δικαίωμα στην εκπαίδευση και στην επαγγελματική αποκατάσταση του ατόμου.